

„A fejem felett elmuzsikáltak a boszorkányok”

Pócs Éva: *Boszorkányság és boszorkányok Közép-Kelet-Európában.* + Kiss András: *Kőműves Prisca boszorkánypere 1565-ből.* + Tóth Péter: *Egy mondat a kísértésről.* + Tanczos Vilmos: *Hol lakik az ördög?* = *Korunk*, 3. évf. 2005. május. 4–10; 16–26; 62–70. p.

A magyar néprajztudomány a múlt század második fele óta olyan forrásbázist állított össze, amelynek segítségével most már nagy terjedelmű, változatos hazai anyagon vizsgálódhatnak a kutatók. A *Korunk* tematikus száma ízelítőt ad a magyarországi és erdélyi boszorkánykutatás – nyugat-európaítól eltérő – jellegzetességeiről, illetve legújabb eredményeiről.

Kik voltak valójában a boszorkányok, milyen valós okok és érdekek húzódtak meg a boszorkányperek mögött, hogyan zajlottak a perek az egyes vidékeken, milyen szokások, babonák, hiedelmek kapcsolódnak körükük? Ki lehet boszorkány, hol lakik az ördög, hogyan lehet elpusztítani őket? Ezekre a kérdésekre kaphatunk választ a téma rangos szakértőinek tollából.

Pócs Éva tanulmánya a boszorkányság magyar rendszerét ismerteti, röviden bemutatva az eddig kialakult képet, majd a kutatásai folyamán bekövetkezett újabb eredményekről, változásokról szól. A középkori Európában a boszorkányság – mint csapásmagyarázó és helyi konfliktuskezelő normatív intézmény – fontos szerepet töltött be a közösségek mindennapi életében. A *nyugat-közép-európai boszorkányság* perjegyzőkönyvek alapján folyó vizsgálata során rajzolódott ki a rontásvád és bűnbak-kijelölő típusú boszorkányság. Ennek lényege nem a rontás (amely a néphitbeli magyarázat szerint természet feletti képességet feltételező tevékenység, a rontó és áldozata közötti, okkult úton végbemenő interakció), hanem a rontásvád, a bűnbak kijelölése. A közösségek konfliktusainak kezelését ez a rendszer a baj okainak megkeresésével, a rontó személy kijelölésével és a rontás helyrehozatalával, a szociális rend visszaállításával szolgálta.

A szerző egy korábbi tanulmányában Sopron megye boszorkányságát perjegyzőkönyvek alapján tanulmányozva megállapította, hogy a vád-bűnbak típusú boszorkányság vádja a kora újkori Magyarországon is elterjedt, bár mind a társadalmi és vallási kontextus, mind a rontást és a boszorkány alakját övező hiedelmek vonatkozásában léteznek más változatok is. A falusi boszorkányság három altípusát különbözteti meg, annak alapján, hogy milyen jellegű konfliktusok indukálják a rontásvádat. Így a „szomszédsági boszorkány” vagy „társadalmi boszorkány” és az „éjszakai boszorkány” mibenlétét fejt ki.

Ebben a rendszerben a boszorkányság nem egyenlő a fekete mágiával, nem a rontás tényleges véghezvivője, nem is az erre specializálódott „fekete varázslók” a boszorkányok, hanem lehetnek ártatlan emberek, bárkik, akik ebbe a kapcsolathálózatba a közösségi normák megszegése miatt valamiképpen belekerültek. Ez az oka annak, hogy a kényszervallomásoktól eltekintve Közép- és Nyugat-Európából első személyű rontáselbeszéléssel, vagyis a boszorkányság tudatos vállalásával nem vagy alig találkozni. Nem így van azonban egy ma inkább kelet-európaiasnak látszó rendszerrel, amelyet közel tíz év óta vissza-visszatérően vizsgál a kutatás Erdélyben és Moldvában. Ebben a *közép-délkelet-európai* típusban a boszorkányság bizonyos szempontból egyenlő a varázslással, speciálisan a rosszindulatú fekete mágiával. A rontást (tárgyakkal való manipulálás, átok, rábőjtölés) – amely egyébként ugyanúgy összefonódhat társadalmi, családi konfliktusokkal, mint a nyugat-európai rendszer esetében –, vagy maguk végzik el, vagy varázslókkal csináltatják, vagy – az ortodox egyház kereteiben – egyházi személyekkel, papokkal, szerzetesekkel vitetik véghez. Ily módon a boszorkányság ötvöződik egy papok által

működtetett istenítéleti rendszerrel, amelyben a bűnöst kijelölik, a rontót azonosítják, illetve az ambivalens votívumok vagy egyházi átok keretében küldik a rontást valakire. A papi átok a szent szférába emeli a rontást: ez nem a rontótól kiinduló akció, hanem Isten nevében sújt. Valószínű, hogy a népi boszorkányság és a vallásos, normatív igazságszolgáltató rendszerek összefonódásáról van szó. Az ortodox kereszténység (legitim vagy illegitim formákban) az újkorig fenntartotta a nyugati kereszténységben már elvesztett rituális formákat, és ezek össze tudtak fonódni a falusi boszorkányság rendszereivel. A közép-délkelet-európai vallásos boszorkányság során a normasértők nem a közösség mindennapi kommunikációs rendszerén belül lesznek tehát bűnbakká és áldozattá. A rontás pedig az igazságos bosszú, az isteni büntetés eszköze.

A másik fontos eltérés a boszorkány-hiedelmekkel kapcsolatos. A rontó képességű ember alakját számtalan hiedelem övezi. Kelet-Közép-Európában kettős emberi és démoni lény, akinek a hatóköre nagyobb, mint a társadalmi konfliktusok talaján aktualizálódó nyugat-európai boszorkányoké. Az úgynevezett természetfölötti boszorkány éjszakai jelenések, álmok démonaként jelenik meg, hogy megrontsa és kínozza az élőket. Ez a boszorkány a csapásoknak egy feltehetően archaikusabb, természetfeletti magyarázatát képviseli. A magyar boszorkány alakjával olyan démonikus lények asszociálódtak, mint az egész Európában ismert „nyomó démonok”, a visszajáró halottak, a halotti eredetű tabuk megsértőit büntető tündérek (a magyar néphit szépasszonyai).

A boszorkány hiedelemalakját gazdagító démonvilágban a keresztény ördög is jelen van, mégpedig egy népies ördögalak, amelynek különösen gazdag változatai regisztrálhatók az ortodox befolyású kelet-európai területeken. A természetfeletti boszorkánynak az ördögtől való megszállottsága a másik – nyugat-európai boszorkányságtól eltérő – sajátja. Az újabb adatokból felsejlő közép-kelet-európai boszorkánytípus végső helyének kijelöléséhez a nagy európai képben azonban még további kutatások szükségesek.

Kiss András tanulmánya a kolozsvári boszorkányperek történetét vizsgálva kiemeli Komáromy Andor 1910-ben kiadott rendszeres forrásgyűjteményének jelentőségét. Komáromy ugyanis a korábban elsőséget élvező oklevél- és iratanyag, valamint a városigazgatási határozatok és rendeletek helyett a városi élet egykori valóságát jobban tükröző és addig mellőzött törvénykezési jegyzőkönyvi anyag felé fordult.

Kiss András a város társadalmi közegének vizsgálatával, valamint további források egybevetésével, egy eddig nem ismert per, Kewmies Prisca perének közlése során keresi a 16. századi kolozsvári boszorkányperek valóságos indítékait, és újabb, tisztázásra váró kérdéseket vet fel. Nevezetesen, mi az a saját, de inkább átvett szokásjogi gyakorlat, amelynek alkalmazásával a kolozsvári főbíró és királybíró, fellebbevitel esetében a városi tanács megállapítja a bűnösséget, és kimondja a súlyos ítéletet, holott az ítélezők nem rendelkeztek magasabb szintű jogi, filozófiai és teológiai ismeretekkel. A szerző úgy véli, hogy a valódi indítékok feltárásához közelebb vezetne a vádlók személyének vizsgálata.

Tóth G. Péter a protestáns demonológia katolikustól eltérő sajátosságait elemezve, azokat a bibliai verseket vizsgálja, melyek egyrészt mint az elbeszélő hagyományt befolyásoló tényezők hatottak a boszorkányságról, varázslásról szóló démonantani és perbeli szövegekre, másrészt mint konkrét bibliai textusok hatottak az ítélet- és ígéhirdetés nyilvános porondján. Vagyis arra kíváncsi, hogy a perek szereplői az adott bibliai versnek, akár latin alapszövegeinek milyen jelentést tulajdonítottak, mire és hogyan használták azokat. Mózes harmadik könyve 20. fejezet 6. versének motívum-előfordulásait és annak kapcsolatait vizsgálva jut arra a következtetésre, hogy a katolikus és a protestáns vélemény a boszorkányságról és a boszorkányok lelki fertőzöttségéről eltérő. A kétféle néző-

pont közül a talán a protestáns vélemény lett az, amit később a lélekgondozás 17–19. századi szakértői inkább magukénak vallottak. A természettudományos gondolkodás térhódítása és az orvostudomány sokarcúvá válása miatt a 19. század lélekgyógyászai is ezt a hagyományt tartották életben, újragondolva és újraalkotva ezt közvetítették hitelesen tovább.

A Rossz erőinek megnyilvánulásai nagyon sokfélék lehetnek. Arra a kérdésre pedig, hogy honnan jönnek közénk ezek a gonosz erők, talán még nehezebb válaszolni.

Tánczos Vilmos tanulmánya azt foglalja össze, hogy a hagyományos magyar népi kultúra szimbolikus világszemlélete milyen választ adott ezekre a kérdésekre.

A hagyományos világ térszemlélete szerint az ember az őt körülvevő hatalmas térnek csak egy kis részét, a „bekerített közép” terét uralja, a világtér megművelt részén túli teretek pedig kaotikusak, veszélyesek és rettegettek. A hagyományos gondolkodásmód konkrét szimbolikus jellegének megfelelően az összes teremtmények, sőt a szellemlények és az istenségek is valamilyen térrészhez kapcsolódtak. Az etnológiai irodalomban több helyen is olvasható, hogy a vad tájakon letelepedő embereknek mindig első dolguk volt, hogy az éltető kozmosz megszentelt terét szimbolikusán kiszakítsák az ismeretlen, démoni térből. A keresztény ember ezt egy fakereszt állítása révén is megteheti, de az igazi kozmoszteremtés a kápolna- vagy templomépítés. A „bekerített középen” belül szent törvények uralkodnak, hiszen ezek istenségektől származnak. Ha azonban messzire megy az ember, vagyis elhagyja a megszentelt teret, akkor olyan ismeretlenben jár, ahol minden kaotikus és veszélyes, ahol titokzatos és gonosz erők lakoznak. Az erdő ezért lesz a halál és a beavatás színtere a mitológiákban.

A hagyományos világ embere tudja, hogy a falu határán kívüli erdősegekben, pusztákon az ördög lakozik, s aki messzire megy, könnyen találkozhatik vele. A moldvai csángó és a gyimesi csángó hiedelemvilágban ezek a képzetek ma is élnek. „Leánt hozunk, nem dögöt, / Pokolbeli ördögöt!” – kiáltja a messziről hozott menyasszonyt kísérő násznép a völgyéyes házhoz érve a moldvai csángó lakodalomban.

Az idegenből jött ember mindig gyanús, mert nem tudni, mi lakozik benne, lehet, hogy ő maga az ördög. Ezért nem engedték a középkorban a temető megszentelt terében eltemetni sem az idegent, ha ott érte a hirtelen halál. Csak a település határán kívül, az ún. „senkiföldjén” kaphatott sírhelyet. E szerint a szimbolikus logika szerint világos tehát, hogy a világ emberek által nem lakott része az ördög tere. A kereszténység csábító, kísérő ördöge is az emberi kultúrán kívüli tájban, a pusztában jelent meg, amikor magát Krisztust próbálta a bűnre rávenni, hogy a lelkét megkaparintsa. Remete Szent Antal története ugyanezt példázza. Bornemissza Péter is a pusztában kísértő ördögön vett győzelméről szól a 16. században az *Ördögi kísértetek* című munkájában.

A hagyományos világ néphite szerint minden betegséget, járványt, természeti csapást, bajt démonok okoznak, amelyeknek nevük is van. Néhány betegségdémon neve a magyar népi kultúrából: igézet (fejfájás, lázas állapot), Szentantaltüze (orbánc, kiütések, láz), nyavalya (epilepszia), fene (rosszindulatú daganatok). A különböző természeti szellemlények is (erdei manó, vadöreg, vadleány, vízitündér, szépasszony) lehetnek az egyetemes Rossz megnyilvánulásai. Féllelmetes tulajdonságai vannak az emberi világban élő, de természetfeletti erők birtokában lévő személyeknek (boszorkány, tudós molnár vagy kocsis, garabonciás, vasorrú bába, prikolics stb.), akik az élet hétköznapi bajainak okozói lehetnek.

Ide kívánczik az etnikumok démonizálásának jelensége is. A középkorban a keletről jött vándornépeket a pokol küldötteinek, isten büntetéseinek), már-már állatszerű szellemlényeknek tartották (tatárok, cigányok, zsidók, spanyolországi mörök).

A kietlen tájakról érkező ördögök és démonok a hagyományos világ embere számára rendkívül félelmetesek és veszélyesek voltak, s ezért állandó élethalálharcban a keresztény ember a szentségi jegyek teljes készletét felhasználta. Az ördögűzéseket a középkori egyház rendszeresen gyakorolta, de a démonokkal bárki felvehetette a harcot, ha rendelkezett a szükséges tudással, ráolvasó imákkal, mágikus rítusokkal és szentségi jegyekkel. A magyar ráolvasások a szó mágikus erejével végzik el a démon kiparancsolását, visszaküldését a föld gyomrába, hegy mélyére, kietlen pusztába, azaz valóságos lakhelyükre. A Pócs Éva szerkesztette *Magyar ráolvasások* című kétkötetes munka (Bp. 1985–1986. MTA Néprajzi Kutatócsoport belső kiadványa) gazdag és rendszerezett gyűjteménye ezeknek az ördögűző, démonelkűldő ráolvasó imádságoknak.

A különböző folklórszövegekből kirajzolódik az ördög lakóhelyének demonizált jellege (fekete terek, fekete szemek, fekete állatok), a betegséget okozó démonok sokfélesége, a démonok legyőzésének különféle technikái. Az itt bemutatott démonképzetek a magyar hiedelemvilág alaprétégehez tartoznak, gyökereiket tekintve kereszténység előttiék. A Rossz ősi szellemlényei később, a keresztény világnépféle hatására kontaminálódtak a keresztény tanításokban megjelenő ördöggképzetekben, de alapvetően máig megőrizték eredeti funkciójukat és tartalmukat. Nemcsak az ősi magyar hitvilágban volt természetes az, hogy minden rossz a gonosz szellemektől származik (animizmus), hanem ez a szimbolikus logika később is, máig hatóan jelen van a gondolkodásunkban.

Cholnoky Olga

Nagyszeben és a barokk

Derer, Hanna: Die Hermannstädter Architektur im Zeitalter des Barock. = Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde, 27. (98.) Jg. 2004. 1. H. 32–40. p.

Az építészeti barokk európai nagykorszaka a 17. század. Osztrák dimenzióban – így a török alatti Királyi Magyarország területén – megvan a maga ellenreformációs mondanivalója is, már ami a római katolikus templomok, iskolaépületek és más, egyházi jellegű építmények egykorú dömpingjét és stíluszabványát illeti. De a barokk formákat természetesen minden más felekezeti és a világi építkezés, nem utolsósorban az állami, rezidenciai terület is átveszi. Erdélyben még a reneszánsz stílus honos, amikor az osztrák világ ott is beköszönt (1690). A 17–18. század fordulójának elég széles sávján a potenciális megrendelők persze kevésbé építenek, mint inkább különböző hadjáratokat folytatnak, és esetenként rombolnak. Bécs új erdélyi berendezkedésében a székváros – a Gubernium székhelye – az ősi szász centrum: Nagyszeben. A korszakos politikai váltás intézményi, közigazgatási átrendeződését követően megindul a város új rangjához méltó, változó szellemét kifejező át- és kiépítés, reprezentatív formákkal és méretekkel. Erdély-szerre jelentkezik a váltás építkezési lendülete, ám Nagyszeben dinamikája egyedülálló: az 1720-as évektől kezdve, egyebek mellett, hat új templom épül (több római katolikus, egy-egy görög katolikus, ortodox, református), három templom átépítésre kerül, végül jó tízévi munkával 1778–88 között megépül a kormányzói palota (a mai Brukenthal-múzeum és könyvtár épületegyüttese – első lakója, a nagy hatású kormányzó neve után), kisebb-nagyobb új és átalakított polgárházakkal kísérve. Jelzi a léptékváltást az építő céh kétszáz éves alapszabályzatának megújítása (1738) – elsősorban a tanoncképzés korszerű színvonal-emelésére vonatkozóan, továbbá az iparosok, illetve a legények számának megnégyszereződése (!) néhány évtized alatt, nemkülönben a városi építés szerepének létrehívása a városi testület kebelében (1770).

Azonban, ami a lényeg: ez az egész dinamika a barokk stílusváltásra épült – az adott színhelyen a rezidenciális és a szakrális környezetformálás teljességigényével. Sőt, megjelenik komplex elképzelés – időközben lassan avuló – hadászati eleme is a francia Vauuban-típusú, csillag-alaprajzú erődtípus 1702-ben megkezdett (végül befejezetlenül hagyott) munkálataiban, mint Gyulafehérvárt is. Nehéz egymástól függetlenül szemlélni az osztrák politika és az építészeti barokk egyidejű megjelenését, de a hely „védelmében” annyit el lehet mondani: a barokk mint stílusirányzat, ha töredékesebb formában is, de nyilván az osztrákok nélkül is bevonult volna a városba és a tartományba. Ennek bizonyossága egy-egy 17. századi építésű szebeni polgárház barokkos tendenciája. A barokk stílus mint szemlélet és „filozófia” megtelepítése kétségtelenül azonban bécsi politikai hatás és praktika eredménye. A város provinciális, szerény méreteinél fogva nagyobb léptékű városrekonstrukcióra nem került sor (mint Bécs vagy Prága esetében), de a homlokzat-sor egységes utcaképére, térhatására (mint a körüti nagy katolikus templom és a Jezsuita-kollégium épületegyüttesénél vagy a kormányzósági palotánál) tudatos törekvése következett. Hasonlóan koncepcionális elem (épület-tér és szabadter kapcsolata) a fülkés-oszlopfős kapuzatok, a homlokzat alatti átjárók, a séta-lugasok átfogó rendszere, a lépcsőházak, a mellvédek formálásának, díszítésének stb. – polgárházak számára is átvett – egységes képe. Honnan e mintegy 60-70 év egzakt stílustörekvése, következetessége? A tanulmány nem szól a bécsi hivatalokkal és instanciákkal adott kapcsolati viszonyban álló épülettervezőkről, építőkről. Az építés általánosan kötelező, aprólékos udvari szabályzatai mindenesetre ismertek. Az 1776-ban alapított kolozsvári kollégiumban egyébként már oktatták a civil architektúra tudományát.

Nagyszében, néhány polgárház kivételével, máig látványos formában megőrzött, régi-új pompájában látható vagy rekonstrukció alatt álló barokk építészeti öröksége, amely a 18. század végétől stílusbontónak nem nevezhető klasszicista elemekkel is kiegészült, és a modern kori városrendezés szerencsére kevésbé érintett, az erdélyi múlt gazdagságának egyik csodája. Némi kárpótlás a lefolyt évszázadok sok emberi nyomorúságáért, szenvedésért. Elérkezett az ideje, hogy a világ elhelyezze alapvető ismeretei sorában.

Komáromi Sándor

Kultúra és színház mint a nemzeti identitás formálásának alapja az orosz Távol-Kéleten: ahol Európa találkozik Ázsiával

Ossipova, Erika V.: Culture and Theater as Foundation for National Identity Formation in the Russian Far East: Where Europe Meets Asia. = Nationalities Papers, 33. vol. 200. 1. no. March 59–70. p.

Évszázadokon keresztül a világ fejlődésének általános iránya a nyugati civilizációk által kikövezett út mentén haladt. Ezután az uralkodó áramlatok a nyugati kultúráktól kölcsönzött vonásokon alapultak. Jelen társadalmunkban a különböző típusú kultúrával rendelkező nemzetek közötti kulturális érintkezés meglehetősen gyakori témává vált. Az emberiség az elmúlt század örökségének morális hanyatlásával került szembe, és megpróbált kiutat keresni más kultúrák és civilizációk segítségével ebből az ideológiai zsákutcából. A múlt század vége felé kialakuló globalizációs folyamatok az emberiség

létezésének integrált részévé tették a nemzetek közti kulturális kötelekeket és a kultúrák közti kommunikációt.

Oroszország egyedülálló szerepe Északkelet-Ázsiában felveti a kérdést, hogy van-e kulturális érintkezés egyrészt az orosz Távol-Kelet, másrészt a kelet-ázsiai nemzetek között. És ha igen, akkor milyen formában öltönek testet ezek a kapcsolatok, és milyen mértékűek?

A globalizáció lendületet adott az észak-csendes-óceáni térség iránti külső érdeklődésnek. Ez az érdeklődés nemcsak a gazdasági szférára korlátozódik, hanem magában foglalja az orosz kultúra tökéletesebb megértésének vágyát is. Ez a térség mindig is különböző civilizációk érintkezésének helyszíne volt. Tehát az európaiság és az ázsiai távolkeleti kultúra meghatározásakor elkerülhetetlen e régió múltjának és jelenének, társadalmi és politikai, valamint gazdasági és kulturális viszonyainak értelmezése. E célból közelebbről kell szemügyre vennünk a következő kérdéseket: az Orosz Birodalom távolkeleti határvidékeinek és különböző őshonos népcsoportjainak felfedezéstörténete; Oroszország keleti területeinek benépesítése; a be- és kivándorlási szervezetek, amelyek ezekben a folyamatokban részt vettek, különös tekintettel a szomszédos keleti országokból érkező bevándorlókra; a távol-keleti provinciákon a művészi kultúra létrehozásának folyamatára (különös tekintettel a színházi kultúrára); az orosz Távol-Kelet kultúrájának provincialitása: helyi kontra nagyvárosi stb.

Oroszország távol-keleti térsége több különböző, egymással kapcsolatban álló területi egységből áll: Kabarovszkij és Primorszkij Krájszból, Kamcsatkából és Magadan Oblasztkból. Oroszország területének majdnem egyharmadán terül el, míg a teljes népességnek mindössze 5%-a él itt. Ez egy nagyon gazdag régió hatalmas gazdasági potenciállal. A térség egyedülálló, tekintettel a hatalmas méretű szabad területekre és a csendes-óceáni térség ázsiai országaihoz való közelségére, nem beszélve gazdag természeti forrásairól. Északkelet-Ázsia felfedezése a XVII. században az orosz nép nagy jelentőségű fegyverténye volt, amely gyakorlatilag létrehozta az Oroszország és a szomszédos távolkeleti országok, mint például a Csing Birodalom, a Japán Feudális Birodalom és a Koreai Királyság közti államhatárokat megalapítását. Az orosz felfedezők megérkezése az Ohotszki-tenger és a Csendes-óceán partjaihoz meghatározta a paleoázsiaiak, tungok és a mandzsúriaiak sorsát. Jelenleg az oroszok alkotják a térség népességének többségét. Az orosz etnikum más kelet-szláv közösségek képviselőit is tartalmazza – ukránokat és fehéroroszoikat is. Az „orosz” kifejezés hagyományosan állami identitást jelöl. A nemzeti okrugokban és az északi területeken a népesség csukcsokból, korjakokból, etelföldiekből, aleutokból, nanajanokból, udegekből, evenkekből és más népcsoportokból tevődik össze. Ezeket a népeket a szovjet etnikai politika hatására oroszként tartották számon. Az etnográfusok tudatában vannak a ténynek, hogy Szibéria és a Távol-Kelet orosz benépesítésének első két évszázada az orosz telepésekre gyakorolt elsöprő erejű bennszülött hatás jegyében zajlott le. Ezzel egy időben meglehetősen érdekes, hogy a térség bennszülött lakossága mindig is fenntartott valamilyen etnokulturális kapcsolatot Kelet-Ázsia népeivel. A kínai mitológiában például jó néhány ősi történet kering egy legendás íjászról, aki tíz Nap közül kilencet ölt meg, és megmentett minden élőlényt. Ez a hősi alak a nanajanok, a nivek, az udegek, az oroszok és ulcsok spirituális kultúrájában is megjelenik. Az etnográfusok helyszíni kutatásai rengeteg bizonyítékot találtak etnokulturális kapcsolatokra hagyományos és modern spirituális kultúrák között. Ezen hitek, rituálék és ünnepek rendszerének elemzése feltárja azok etnokulturális kapcsolatait, melyek századokra nyúlnak vissza.

A Távol-Kelet különleges helyet foglal el: egyrészt átítatja a távoli etnikai területekre jellemző konzervativizmus, amely egy mélyen gyökerező defenzív mentalitásban jut ki-

fejezésre, amelyet tovább mélyít a nagyobb katonai egységek jelenléte. Másfelől viszont Oroszországnak csak ez a térsége kerül közvetlen érintkezésbe Kelet-Ázsia hatalmas, erős civilizációival, és biztosít számukra csatornát ahhoz, hogy hatásukat kifejtsék Oroszországra. Ezek a körülmények szükségszerűen életre hívnak bizonyos mértékű konzervatívizmust, így olyan szűrőként szolgálnak, amely elvégzi a kulturális elemek és vonások elsődleges kiválasztását.

Eurázsiai hatalomként az Orosz Állam rendelkezik mindazon szükséges feltétellel és tényezővel, amely elengedhetetlen a kelethez történő újbóli szorosabb közeledéshez az interkulturális kapcsolatok szférájában. Ez bizonyos mértékig a rendelkezésre álló pénzügyi lehetőségeken is múlik. Az Orosz Állam költségvetésének a múltban voltak és még mindig vannak gondjai a kulturális élet pénzügyi háttérének biztosításában. A közvetlen szomszédok kultúrája iránti természetes érdeklődést azonban megzavarják azok a negatív érzelmek, amelyek az orosz területek felé irányuló kínai bevándorlásból és ezáltal a kínai területi terjeszkedési törekvésektől való félelemből táplálkoznak.

De van rá remény, hogy a XXI. század az egymás kölcsönös megértésének korává válik, amely nemcsak gazdasági célszerűségeen fog alapulni, hanem azon is, hogy egy adott kultúrában élő nép szükségszerűen felfedezi és átveszi más kultúrák eredményeit.

Bosznay Csaba